

ความเชื่อมโยงระหว่างทุนแรงงานและทุนอื่นในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต และวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล”

THE LINKAGES BETWEEN LABOUR CAPITAL AND OTHER FORMS OF CAPITAL IN TRANSFORMING PRODUCTION AND LIFESTYLES ACCORDING TO THE "KHOK NONG NA MODEL"

เมทินี น้อยเรือน*

Matinee Noiruan

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Ph.D. (Candidate) in Development Education, Srinakharinwirot University

ปรีชัย ดาวอุดม

Parichai Daoudom

อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Lecturer, Department of Development Education, Srinakharinwirot University

*Corresponding Author E-mail: matinee_n@hotmail.com

Received January 24, 2025; Revised March 27, 2025; Accepted April 3, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายลักษณะการใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญเบื้องต้นในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างทุนแรงงานและทุนอื่นในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาของทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากผู้ที่มีมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” จำนวน 20 คน ผลการวิจัย พบว่า เงื่อนไขสำคัญของการทำ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการลงมือทำด้วยตนเอง คือ การใช้แรงงานของเกษตรกรในฐานะทุนทางเศรษฐกิจ มิใช่การใช้แรงงานที่ปราศจากความรู้ ประสบการณ์ และไร้อรรถาธิบาย หากแต่ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการใช้ทุนแรงงานอย่างมีความรู้มิใช่ใช้แต่พลังแรงกาย โดยที่ความรู้นี้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอย่างหลากหลาย และยังเชื่อมโยงกับทุนทางสังคม ตลอดจนเชื่อมโยงกับทุนทางสัญลักษณ์ อีกทั้งเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจอื่น การนำทุนแรงงานมาใช้ในการลงมือทำด้วยตนเองจึงเป็นการนำเอาศักยภาพของมนุษย์มาใช้ในการสร้างมูลค่าที่มีความเชื่อมโยงกับการแสดงศักยภาพหรือทุนอื่นที่มนุษย์มีอยู่อย่างเต็มที่ การลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” จึงมิใช่มีแต่เพียงการใช้ทุนแรงงานในกระบวนการผลิตที่เป็นการลดทอนและสร้างความแปลกแยกในตัวมนุษย์

คำสำคัญ: ความเชื่อมโยงทุน, ทุนแรงงานในวิถีการผลิต, การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต, โคก หนอง นา โมเดล

Abstract

This research article explored the characteristics of labor capital utilization as a fundamental prerequisite for transforming production systems and lifestyles under the "Khok Nong Na Model." It also examines the linkages between the labor capital and other forms of capital that contribute to this transformation. Employing a grounded theory approach, the study selected 20 key informants who have actively implemented the "Khok Nong Na Model." The findings indicated that hands-on involvement is a critical condition for successfully applying this model, particularly through the strategic use of farmers' labor as economic capital. However, it does not only involve the exertion of physical strength, but also highlights the importance of knowledge, experience, and skills, which are integral to labor capital. The "Khok Nong Na Model" embodies an informed and skillful approach to labor capital utilization, where cultural capital—shaped by local wisdom, agricultural expertise, and ecological awareness—plays a crucial role. Moreover, labor capital in this model is deeply interconnected with social capital, symbolic capital, and economic capital, creating a comprehensive framework for sustainable development. By emphasizing hands-on labor as a form of capital rather than just a production factor, the "Khok Nong Na Model" fosters a holistic transformation. It enables farmers to harness their potential and generate value beyond economic returns, reinforcing self-reliance and community resilience. Unlike conventional production models that may reduce labor to a mere mechanical function, this model integrates labor with broader human capacities, ensuring that work remains meaningful and empowering. Ultimately, the "Khok Nong Na Model" represents an innovative labor capital framework that transcends traditional production systems, facilitating the sustainable and ethically driven transformation of agricultural and rural livelihoods.

Keywords: Linkages of capital, Labor capital in production processes, Transformation of lifestyles, Khok Nong Na Model

บทนำ

เศรษฐกิจ คือ งานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการบริโภค และรสนิยมทางวัฒนธรรม แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ฮาบิทัส วัตถุ และสถาบัน ทูทางสังคม (Social Capital) เป็นเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) คือ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่ได้จากทุนประเภทอื่น (Thomson, 2008) ทุนแต่ละประเภทมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนและสามารถเปลี่ยนรูปได้ (Webb et al., 2002) ทุนมีความสำคัญต่อการกำหนดชีวิตทางสังคมของบุคคล การลงมือทำด้วยวิธีการผลิตแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการลงมือทำด้วยการใช้แรงงานตนเอง โดยทุนดังกล่าวไม่ได้หมายถึงกำลังแรงงานที่นำมาใช้ในการผลิตแต่เพียงอย่างเดียว

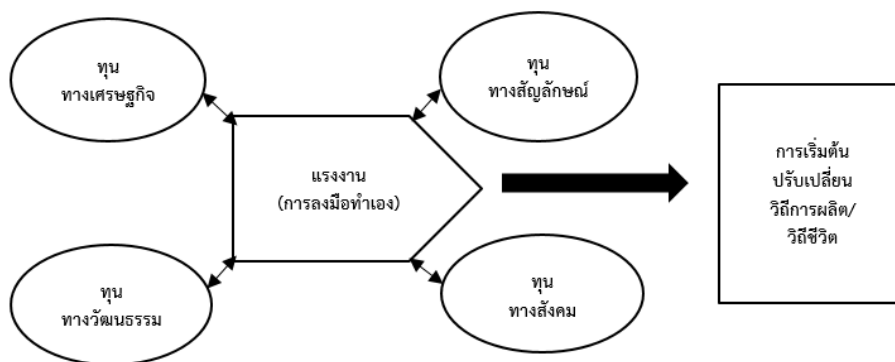
เท่านั้น หากแต่เป็นทุนแรงงานที่มีความเกี่ยวข้องกับทุนอื่นที่มีอยู่รายล้อมรอบตัวมนุษย์ ดังนั้น การลงมือทำด้วยโมเดลนี้จึงเป็นการนำเอาทุนทั้ง 4 ทุนดังกล่าวมาใช้ โดยแต่ละบุคคลมีการใช้ทุนที่สะสมมาตั้งแต่เกิด และทุนที่มีอยู่เดิมในสนามต่าง ๆ (นิซพร ฤทธาปัญญา และปรีชัย ดาวอุตม, 2567) และเมื่อเข้าสู่สนามใหม่แล้ว มีการดึงเอาทุนที่มีอยู่ไปแลกเปลี่ยนกับทุนอื่น ๆ เพื่อให้ได้ตำแหน่งและสามารถอยู่ในสนามนั้นได้ (ศราวดี งามยิ่ง และคณะ, 2563)

มนุษย์กับศักยภาพในการสร้างสรรค์และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับโลกในทางวัตถุและสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยอาศัยความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สร้างสรรค์ มิใช่เพียงการใช้ทุนแรงงานอย่างเดียวเท่านั้น มาร์กซให้ความสำคัญแต่เพียงภาวะวัตถุวิสัย (Objectivity) แรงงานเป็นเพียงทุนทางเศรษฐกิจที่ใช้ปรับเปลี่ยนธรรมชาติ ทุนนิยมจำกัดการใช้แรงงานของมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุนั้น (Marx, 1964) สังคมคอมมิวนิสต์จึงเป็นทางออกให้มนุษย์แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ (Marx, 1963) ในขณะที่บูร์ดิเยออธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงระหว่างภาวะวัตถุวิสัย สังคมในเชิงโครงสร้าง การมีกฎเกณฑ์และสถาบันต่าง ๆ ที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคล และภาวะอัตวิสัยเป็นสังคมในเชิงการรับรู้ ความคิด และการตีความของมนุษย์ที่มีต่อโลกที่มีความสัมพันธ์กัน (ปีแยร์ บูร์ดิเยอ, 2550)

มนุษย์มีความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกิจกรรมและการผลิต โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการในการกระทำ คือ การรับรู้ การกำหนดแนวทาง และการแก้ไขปัญหา (Ritzer, 1992) มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างงาน กิจกรรม และความคิดสร้างสรรค์ (Marx, 1967) งานไม่ได้จำกัดแค่เศรษฐกิจเท่านั้น แต่ครอบคลุมทุกกิจกรรมสร้างสรรค์ (Ollman, 1976) การลงมือทำ "โคก หนอง นา โมเดล" จึงเป็นการนำศักยภาพมนุษย์มาใช้ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต โดยเน้นประโยชน์ใช้สอย (Use of Value) เกษตรกรเป็นผู้ลงมือทำ (Active Being) ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านการปฏิบัติ (Praxis) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างงาน (Work) กิจกรรม (Activity) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ที่เฉพาะตัวและมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งกิจกรรมและความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล"

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความเชื่อมโยงระหว่างทุนแรงงานและทุนอื่นในวิธีการผลิตกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาของทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น ตามแนวทางของสำนักสร้างสรรค์นิยม (Constructivism Grounded Theory) ของ Kathy Charmaz เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจจากมุมมองและประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในปรากฏการณ์ทางสังคม (Charmaz, 2014)

1. กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงด้วยวิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ด้วยการสอบถามข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ (Gate Keeper) ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ด้านหน้าของผู้ให้ข้อมูลมาก่อน โดยกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ คือ เกษตรกรที่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไปจนถึงจุดหนึ่งที่ไม่มีรหัสใหม่ (New Codes) หรือแนวคิดใหม่ (New Concepts) เกิดขึ้นอีก เพราะได้ข้อสรุปของความคิดที่ครบถ้วน (Glaser & Strauss, 1967) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มเป้าหมายเพิ่มจากเกษตรกรที่ลงมือทำตามโมเดลนี้ มีการเปรียบเทียบระหว่างความเพียงพอต่อการตอบคำถามการวิจัยกับข้อมูลที่ได้อย่างต่อเนื่อง หลังจากผู้เชี่ยวชาญ (Gate Keeper) แนะนำให้เก็บข้อมูลเกษตรกรคนที่ 1 แล้ว ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบบอกต่อหรือแบบห่วงโซ่ประกอบกัน (Biernacki & Waldorf, 1981) โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายจากการขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลในลำดับต่อไปจนจนข้อมูลที่ได้มีความอิ่มตัว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้ จำนวน 20 คน เป็นผู้ได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 16 คน และไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใด ๆ จำนวน 4 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้อาศัยเครื่องมือในการเข้าถึงข้อมูลผ่านการสนทนากับเกษตรกรที่ลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” คือ แนวคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) และใช้การสังเกตด้วยแนวทางการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกละเลยจากการสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยมีการสร้างแนวคำถามที่พัฒนามาจากแนวคิด ทฤษฎี จากนั้นผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงในเนื้อหา (Content Validity) จากอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัย

เชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้แนวคำถามที่มีความเหมาะสมและครอบคลุมประเด็นที่ทำการศึกษา หลังจากได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง และนำไปทดสอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่นอกพื้นที่การวิจัย เพื่อตรวจสอบว่าแนวคำถามนั้นสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจแนวคำถามนั้นอย่างถูกต้อง และได้นำเอาผลการทดสอบมาปรับปรุงแนวคำถามก่อนนำไปใช้งานจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตบริบทพื้นที่การลงมือทำและพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ออกถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์ ก่อนที่ผู้วิจัยจะไปถึงการอ้อมตัวของข้อมูล ขั้นตอนต่าง ๆ ก่อนที่จะมีการให้รหัส (Selective Coding) จะไม่ใช่การเก็บข้อมูลหลังจากเสร็จสิ้นทั้งหมดแล้ววิเคราะห์ในคราวเดียว หากแต่เป็นการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ลงมือทำตามโมเดลนี้ 1 คน แล้ววิเคราะห์ทันที ท้ายสุดเมื่อได้นำชุดมโนทัศน์ที่ได้เลือกไว้มาทำการเชื่อมโยงรหัส ผู้วิจัยค้นหาเกษตรกรที่ลงมือทำตามโมเดลนี้คนต่อไปเพื่อมาเติมเต็มในสิ่งที่งานยังขาดอยู่จนกว่าจะได้ชุดมโนทัศน์ที่ได้เลือกไว้มาทำการเชื่อมโยงรหัสที่มากพอนำไปสู่การให้รหัส (Selective Coding) หากข้อมูลยังไม่อ้อมตัว วงจรต่าง ๆ ตั้งแต่การเปิดรหัสทำการเชื่อมโยงรหัส และการให้รหัส (Selective Coding) จะวนกลับมาเรื่อยไปจนกว่าข้อมูลที่ได้อ้อมตัว (Data Saturation)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จากนั้นเป็นการเปิดรหัส (Open Coding) คือ กระบวนการตัด ขอย แบ่ง เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้ออกจากกระบวนการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบรหัสต่าง ๆ ที่ได้เปิดขึ้นมาเพื่อนำมาสร้างเป็นมโนทัศน์ (Concept) พร้อมกับตั้งชื่อหรือติดป้าย ขั้นนี้เป็นการนำข้อมูลที่ได้ออกแยกออกเป็นส่วนย่อย ๆ กว้าง ๆ ตามแนวคำถามแล้วนำมาจัดกลุ่มรวมกันเป็นชุดมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมมากขึ้น โดยทำการจัดหมวดหมู่ (Category) ในขั้นนี้จะมีการกำหนดคุณสมบัติ (Property) ของแต่ละกลุ่ม เพื่อเป็นคุณลักษณะเฉพาะของหมวดหมู่นั้น ๆ โดยประกอบด้วยรายละเอียดของคุณลักษณะเฉพาะ (Dimension) หลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำการเลือกรหัส (Focused Coding) ซึ่งเป็นการเลือกชุดมโนทัศน์ ที่เหมือนและต่างกัน หากเหมือนกันอยู่หมวดเดียวกัน หากแตกต่างกันอยู่คนละหมวดกัน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และตอบคำถามการวิจัยต่อไป ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการนำชุดมโนทัศน์ที่ได้เลือกไว้มาทำการเชื่อมโยงรหัส (Axial Coding)

4.2 การตรวจสอบข้อมูล นำแนวคิดความไว้วางใจในข้อมูล (Trustworthy) มาใช้ในการตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีการศึกษานี้ไม่ได้เชื่อว่า ความจริงเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ภายนอกและความจริงไม่ใช่อัตวิสัย แต่ความจริงในงานวิจัยนี้เกิดจากการประกอบสร้างขึ้น ผู้วิจัยจึงเชื่อว่า เรื่องราวชีวิตภูมิหลังการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวของผู้ให้ข้อมูลประกอบสร้างขึ้นมาจากเรื่องราวต่าง ๆ ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดต่อประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นประสบการณ์เฉพาะและเป็นการให้ความหมายตามความคิดของแต่ละคนที่อาจจะแตกต่างจากคนอื่น

จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการภายใต้มาตรการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับงานวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2567 หมายเลขการรับรอง SWUEC-672525

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามแต่ละวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ลักษณะการใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญเบื้องต้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล”

การใช้ทุนแรงงานในการลงมือทำมีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการทำเกษตรกรรมด้วยการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ แม้ว่าจะเป็นแนวทางที่เพิ่งนำมาประยุกต์ใช้ได้ไม่นานมานี้ แต่ก็มีเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการพัฒนาชุมชน และอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานดังกล่าว หากแต่เกษตรกรมีความสนใจทำด้วยการใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ และมีการเชื่อมโยงกับทุนอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นการนำเอาศักยภาพของมนุษย์มาใช้ในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิต ดังนี้

1.1 พื้นฐานของการทำ “โคก หนอง นา โมเดล” คือ การลงมือทำ

การทำ “โคก หนอง นา โมเดล” ต้องใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ เนื่องด้วยผู้ที่ลงมือทำจะต้องรู้บริบทสภาพพื้นที่ของตนเอง รู้ปัญหาในพื้นที่ โดยนำเอาความรู้ ภูมิปัญญาและออกแบบพื้นที่ตามหลักภูมิสังคมที่ไม่ยึดติดกับตำรา และไม่มีสูตรสำเร็จใด ๆ กำหนดกฎเกณฑ์ในการลงมือทำ หากแต่เกษตรกรจะต้องเรียนรู้ และใช้ทุนแรงงานในการวางแผนการออกแบบพื้นที่ให้มีความเหมาะสม มีความประหยัด ลดต้นทุนในการผลิต มีการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่และสิ่งแวดล้อมของตน มีการนำความรู้ที่ได้มาปรับประยุกต์ใช้ คำนึงถึงสิ่งที่ตัวเองมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ หากปราศจากซึ่งความรู้ แล้วจะส่งผลทำให้การลงมือทำไม่สำเร็จ ดังที่เกษตรกรท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “ผิვნั่นทำเรื่อย ๆ ใช้มือทำ ทำแบบไม่ยึดตำรา คือ เราทำแบบคนจน” (คุณสมเพียร) ดังนั้นการใช้ทุนแรงงานจึงเป็นสิ่งสำคัญในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิต

1.2 ความสำคัญของการลงมือทำเอง: ในฐานะการใช้ทุนแรงงานของเกษตรกร

การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการเปลี่ยนทุนแรงงานที่สร้างรายได้จากวิธีการผลิตพืชเชิงเดี่ยวสู่การใช้ทุนแรงงานในวิธีการผลิตแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน ลดรายจ่าย เกิดการแบ่งปันผลผลิตระหว่างกัน และสร้างรายได้ที่เป็นผลมาจากการใช้ทุนแรงงานของตนเองในการลงมือทำ ดังที่เกษตรกรท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “ที่ส่วนนี้ทำเองหมดเลย ปลูกเอง เก็บเกี่ยวเอง ไม่เคยจ้างแรงงานใครเข้ามาทำ ที่เป็นคนสร้างแรงบันดาลใจให้ใคร ๆ เขาเห็นเขาบอกว่า เขาต้องทำได้สิ ขนาดที่เป็นผู้หญิงที่ยังทำได้” (คุณปัญญา) ดังนั้น การลงใช้ทุนแรงงานของเกษตรกรจึงมีความสำคัญที่ไม่เพียงแต่

ก่อให้เกิดรายได้เท่านั้น หากแต่การลงมือทำด้วยการใช้ทุนแรงงานตามวิธีการผลิตแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตของเกษตรกร

1.3 การใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งสำหรับการลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล”

การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการใช้ทุนแรงงานที่สร้างความสุขให้แก่ตนเองและครอบครัว เป็นการเปลี่ยนวัตถุ ที่ดิน ทรัพย์สินในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตไม่สร้างความแปลกแยกระหว่างกระบวนการผลิตและผลผลิตที่ทำการผลิตได้ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวในการลงมือทำร่วมกัน และเป็นการเชื่อมโยงทุนแรงงานของสมาชิกแต่ละคนกับทุนอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังที่เกษตรกรท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “แรกทีเดียวก็ทำอะไรเดียว ไม่ใช้งบประมาณหลวงเลย ใช้แรงกายทำ พอทำแล้วได้ผลเลยทำจริงจังเลย เป็นงานที่ทำกันได้หมดในครอบครัว ได้แรงลูกชายเป็นหลัก ลูกสาวช่วยทำเกี่ยวกับเทคโนโลยีสื่อให้เวลาไปนำเสนอ” (คุณเดช) และเป็นการเชื่อมโยงทุนแรงงานที่ใช้ในการลงมือทำกับเครือข่าย “โคก หนอง นา โมเดล” ทำให้เกิดการแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นวิธีการผลิตที่เอาศักยภาพในตัวมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.4 การใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งกับทุนอื่น

ทุนแรงงานเป็นทุนทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่จำเป็นในการลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่จะต้องใช้เชื่อมโยงกับทุนอื่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่มีตั้งแต่วัยเด็ก การสร้างความรู้ใหม่ระหว่างการลงมือทำ และการมีคุณธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การใช้สติปัญญา การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ความขยัน อดทน มุ่งมั่นตั้งใจในการลงมือทำอันเป็นรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่เกษตรกรท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “ต้องใช้ความพยายาม มีความอดทน ต้องมีใจรัก ต้องขยันอดทนถึงจะประสบความสำเร็จ ไปอาศัยคนอื่นไม่สำเร็จหรอก” (คุณชาญชัย) ดังนั้น การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” จะประสบความสำเร็จได้จึงต้องอาศัยทุนแรงงานและการเชื่อมโยงกับทุนอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. ความเชื่อมโยงระหว่างทุนแรงงานและทุนอื่นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล”

การลงมือปฏิบัติตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” มิใช่เป็นเพียงการนำทุนแรงงานมาใช้ในการลงมือทำเท่านั้น หากแต่เกษตรกรที่ลงมือทำต้องอาศัยทุนแรงงานเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

2.1 การเชื่อมโยงระหว่าง “การลงมือทำ” กับทุนทางวัฒนธรรม

การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการนำทุนแรงงานของเกษตรกรมาใช้ในการลงมือทำ โดยแรงงานที่นำมาใช้นั้นไม่ได้ปราศจากความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ หากแต่เกษตรกรนำทุนแรงงานที่เกี่ยวข้องกับความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้จากพ่อแม่และการเรียนรู้จากการฝึกอบรมในระหว่างลงมือทำในด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ ดังนี้

2.1.1 การรู้จักพื้นที่ของตนเอง เป็นการเรียนรู้และรู้จักพื้นที่ของตนเอง ระบุหาดิน และน้ำ การรู้ทิศทางลมและทิศทางแสงแดดที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการพื้นที่และการคัดเลือกพันธุ์ไม้มาปลูก

2.1.2 การปรับปรุงบำรุงดิน ก่อนที่จะลงมือปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ ต้องนำความรู้ การปรับปรุงบำรุงดินที่ได้จากการเรียนรู้มาใช้ในการนำมูลสัตว์ และวัสดุเหลือใช้จากการทำ เกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นเศษวัชพืช หรือฟางมาทำการคลุมดินที่เรียกว่า การหมักดิน เพื่อสร้างความอุดม สมบูรณ์ให้แก่หน้าดินให้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชที่เรียกว่า การเลี้ยงดิน ให้ดินเลี้ยงพืช

2.1.3 การทำปุ๋ยจากวัสดุธรรมชาติ เป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการทำปุ๋ย ลดการใช้สารเคมี เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีความปลอดภัยสำหรับการบริโภค การแบ่งปัน และการจำหน่าย

2.1.4 การคัดเลือกพันธุ์ไม้ หลังจากมีการปรับปรุงบำรุงดิน มีการทำปุ๋ยจากวัสดุทาง ธรรมชาติแล้ว เกษตรกรที่ลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” จะมีการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีความเหมาะสม กับพื้นที่ โดยใช้หลักการปลูกตามใจเจ้าของแปลงและได้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก หากเหลือจาก การบริโภคจึงจะแบ่งปันและจำหน่าย ตามลำดับ

2.1.5 การบริหารจัดการน้ำ การลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการบริหารจัดการ น้ำเพื่อให้มีน้ำใช้สำหรับทำการเกษตร มีการวิเคราะห์และออกแบบพื้นที่เพื่อสร้างแหล่งน้ำ การทำ คลองไส้ไก่เพื่อให้มีน้ำในการหล่อเลี้ยงพันธุ์ไม้ให้เจริญเติบโตและมีผลผลิตตลอดปี

2.1.6 การบริหารจัดการพื้นที่ การออกแบบพื้นที่เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จาก พื้นที่ได้อย่างเหมาะสม โดยมีทั้งพื้นที่โคกสำหรับปลูกป่า 5 ระดับ มีพื้นที่หนองสำหรับเก็บกักน้ำ และมี พื้นที่นาสำหรับทำนาข้าวและผลผลิตที่สอดคล้องกับสภาพแต่ละพื้นที่

2.1.7 การแก้ปัญหา การลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” เกษตรกรต้องเรียนรู้และ แก้ปัญหาระหว่างการลงมือทำตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาดิน น้ำ การเพาะปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

“โคก หนอง นา โมเดล” จึงเป็นการใช้พลังแรงงานของเกษตรกรร่วมกับความรู้ที่ได้ จากการเรียนรู้ เป็นวิธีการผลิตที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของมนุษย์ ตรงข้ามกับเศรษฐกิจแบบทุน นิยมที่มุ่งใช้แต่กำลังแรงงานเพื่อให้เกิดผลผลิต และสร้างความแปลกแยกระหว่างผู้ผลิตกับผลผลิตที่ทำ การผลิตได้อันเป็นการลดทอนคุณค่าในความเป็นมนุษย์ เกษตรกรอยู่ในฐานะของผู้กระทำการที่สร้าง การเปลี่ยนแปลงผ่านการลงมือปฏิบัติ (praxis) สามารถจะควบคุมกระบวนการผลิตและพัฒนาศักยภาพ ได้อย่างเต็มที่ มิใช่การนำพลังแรงงานมาใช้แต่เพียงการออกแรงทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตจากการลงมือ ทำเท่านั้น หากแต่การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการนำทุนแรงงานมาใช้ใน ฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถ ที่ได้จากการเรียนรู้

2.2 การเชื่อมโยงระหว่าง “การลงมือทำ” กับทุนทางสังคม

การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เกษตรกรมีการสร้างเครือข่าย ทางสังคมระหว่างการลงมือทำด้วยทุนแรงงานของตนเอง ดังนี้

2.2.1 เครือข่ายภาครัฐ เกษตรกรมีการแสวงหาความรู้จากหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม และเมื่อมีเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานในพื้นที่ก็ได้รับการช่วยเหลือและ สนับสนุนไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ การสนับสนุนพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์

2.2.2 เครือข่ายภาคเอกชน เกษตรกรได้รับการช่วยเหลือจากบริษัทและห้างร้านใน พื้นที่เพื่อสนับสนุนการลงมือทำและการถ่ายทอดความรู้

2.2.3 เครือข่ายภาคประชาชน เกิดการรวมตัวกันของเกษตรกรที่ลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นกลุ่มเครือข่ายระดับอำเภอและจังหวัด และมีกลุ่มอาชีพที่เป็นการรวบรวมผลผลิตในพื้นที่และการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน อีกทั้งมีการรวมกลุ่มภายในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้านและตำบลเพื่อร่วมขับเคลื่อนและสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน

การลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” จึงเป็นการนำทุนแรงงานของเกษตรกรเจ้าของพื้นที่มาใช้ในการลงมือทำร่วมกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมในฐานะเป็นทุนทางสังคมสำหรับการลงมือทำ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและโครงสร้างสังคม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจึงเป็นเงื่อนไขในการปลดปล่อยศักยภาพของเกษตรกร โดยที่เกษตรกรไม่ได้ลงมือทำเองตามลำพัง หากแต่มีการรวมพลังกายและพลังใจของเครือข่ายหลากหลายภาคส่วนในการลงมือทำเกษตรกรรมในรูปแบบเดียวกัน

2.3 การเชื่อมโยงระหว่าง “การลงมือทำ” กับทุนทางสัญลักษณ์

เกษตรกรที่ลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” มีความสัมพันธ์ระหว่างทุนแรงงานกับทุนทางสัญลักษณ์ระหว่างการลงมือทำด้วยการใช้แรงงานของตนเอง การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ และได้รับการยกย่องจากเครือข่ายที่ลงมือทำโมเดลเดียวกันสู่การมีตำแหน่งที่สำคัญดังนี้

2.3.1 การได้รับตำแหน่งประธานเครือข่าย “โคก หนอง นา โมเดล” ระดับจังหวัด การลงมือทำแล้วได้ผลผลิตเพื่อการบริโภค การแบ่งปัน และการจำหน่าย รวมทั้งความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้เกษตรกรได้รับการยอมรับจากเกษตรกรที่ลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” ด้วยตนเองจนได้รับตำแหน่งสำคัญในการเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

2.3.2 การได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำหมู่บ้าน การลงมือทำด้วยตนเองจนเกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม และการสร้างกลุ่มอาชีพกระจายรายได้ในระดับชุมชน ทำให้คนในชุมชนให้การยอมรับและ ยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชน

2.3.3 การเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากการลงมือทำ จำแนกได้เป็น

1) การเป็นวิทยากรสำหรับการถ่ายทอดความรู้ภายในพื้นที่ “โคก หนอง นา โมเดล” การลงมือทำแล้วเห็นผลลัพธ์ทำให้เกษตรกรได้รับการยกระดับพื้นที่ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ โดยมีเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เป็นวิทยากรหลักในการถ่ายทอดความรู้

2) การเป็นวิทยากรสำหรับการถ่ายทอดความรู้ในสถานที่ราชการ การลงมือทำด้วยทุนแรงงานของตนเองแล้วเห็นทำให้ได้รับผลผลิตแบบพึ่งพาตนเอง และแบ่งปันให้ผู้อื่น ทำให้เกษตรกรได้รับการยอมรับและยกย่องจากหน่วยงานราชการให้เป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ในสถานที่สำคัญ ๆ ระดับจังหวัด เช่น ทักษสถานประจำจังหวัด เป็นวิทยากรระดับจังหวัด เป็นต้น

2.3.4 การเป็นเจ้าของพื้นที่ในการนำเสนอภาพลักษณ์ในการทำเกษตรกรรมด้วยนวัตกรรม ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง การลงมือทำด้วยแรงงานตนเองและการมีสภาพพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของการทำเกษตรกรรม ทำให้ได้รับการคัดเลือกให้นำเสนอภาพลักษณ์ในการลงมือทำเกษตรกรรมด้วยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง

การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการใช้ทุนแรงงานที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสัญลักษณ์ ทำให้เกษตรกรได้รับการยอมรับ ยกย่อง และมีชื่อเสียงจากการลงมือทำจนนำไปสู่การมีตำแหน่งที่สำคัญทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในการปลดปล่อยศักยภาพของเกษตรกรในการลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งแตกต่างจากการใช้กำลังแรงงานในการผลิตด้วยเศรษฐกิจเชิงการค้าที่ทำให้ได้แต่เพียงผลผลิตและการถูกกีดกันจากกระบวนการผลิตที่ไม่สามารถแสดงออกถึงศักยภาพได้อย่างเต็มที่

2.4 การเชื่อมโยงระหว่าง “การลงมือทำ” กับทุนทางเศรษฐกิจอื่น

เกษตรกรที่ลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” มีการเชื่อมโยงทุนแรงงานกับทุนทางเศรษฐกิจอื่นในระหว่างที่ลงมือทำ ดังนี้

2.4.1 การมีรายได้จากการแบ่งปันและจำหน่ายผลผลิต การลงมือทำด้วยทุนแรงงานส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้จากการแบ่งปันผลผลิต มีการบริหารจัดการพื้นที่สำหรับปลูกเพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตที่ต้องการสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน การแบ่งปัน และการจำหน่าย

2.4.2 การลดรายจ่ายจากค่าอาหารสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน การนำทุนแรงงานมาใช้ในการผลิต โดยมุ่งปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือกินแจก และเหลือแจกขาย เป็นการลดรายจ่ายค่าอาหารสำหรับการบริโภคในครอบครัว

2.4.3 การมีเงินเก็บออมและมีเงินสำหรับหมุนเวียนสำหรับใช้จ่ายในการลงทุนทำ “โคก หนอง นา โมเดล” การลงมือทำด้วยทุนแรงงานของตนเองและสมาชิกในครอบครัวทำให้มีเงินออม โดยนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตมาเก็บไว้เป็นเงินสำหรับหมุนเวียนใช้จ่ายและเป็นเงินออม

2.4.4 การลดภาระหนี้สิน การลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” ด้วยพลังแรงงานของตน เป็นการประหยัดต้นทุนในการใช้จ่าย เป็นวิธีการผลิตที่ลงมือทำแบบค่อยเป็นค่อยไปจึงไม่จำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้ในการดำเนินชีวิต

2.4.5 การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการนำผลผลิตที่ได้สู่การแปรรูปเพื่อต่อยอด การลงมือทำด้วยการใช้แรงงานของตนเอง เกษตรกรมีการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคและการจำหน่ายแจกมาทำการแปรรูปเพื่อการบริโภคและสร้างรายได้

2.4.6 การเพิ่มมูลค่าเชิงพื้นที่ การลงมือทำด้วยทุนแรงงานเป็นการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ผืนดินและน้ำ สร้างแหล่งอาหาร สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างภูมิคุ้มกันในยามวิกฤตเป็นทางรอดในยามเกิดภัยพิบัติ เกิดมูลค่าสร้างรายได้ และสร้างความยั่งยืน ทำให้ที่ดินในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การลงมือทำตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการเชื่อมโยงทุนแรงงานในฐานะทุนทางเศรษฐกิจกับทุนอื่น ทั้งทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจอื่นเพื่อให้เกษตรกรสามารถลงมือทำแล้วได้ผลผลิตเพื่อการยังชีพ เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและครอบครัว เป็นการแบ่งปัน และการสร้างรายได้ อย่างยั่งยืน อันเป็นการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่มาใช้เป็นรูปธรรมด้วยการใช้ทุนแรงงาน และการนำทักษะ ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพที่มีมาปรับประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสม

อภิปรายผล

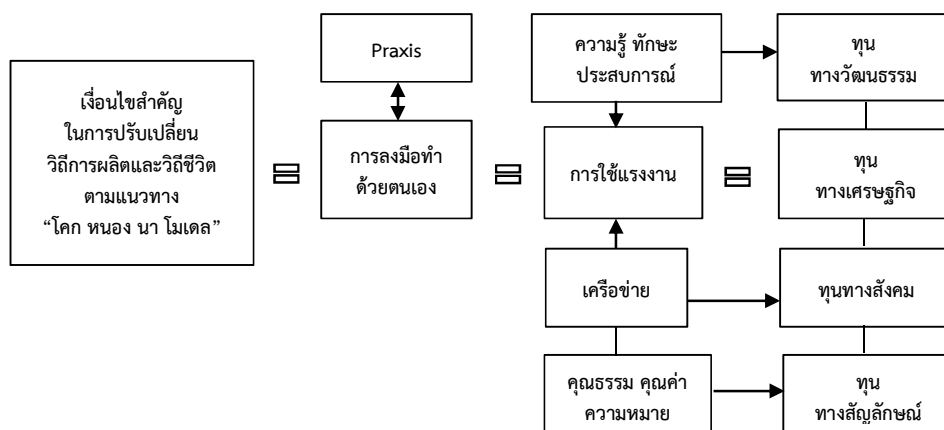
เกษตรกรที่ทำ "โคก หนอง นา โมเดล" นำศักยภาพของความเป็นมนุษย์มาช่วยด้วยการเชื่อมโยงทุนแรงงานกับทุนอื่น ๆ การอภิปรายผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ลักษณะการใช้ทุนแรงงานในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญเบื้องต้นในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" การลงมือทำของเกษตรกรใช้ทุนแรงงานเป็นทุนทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่เป็นและมีการเชื่อมโยงกับทุนอื่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้และการมีคุณธรรมอันเป็นรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างงาน (Work) กิจกรรม (Activity) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ใช้แรงงานในการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก โดยเกษตรกรมีพลังที่สร้างสรรค์ในการกระทำ (Ritzer, 1992) มีการรับรู้ปัญหา กำหนดแนวทาง และแก้ไขปัญหา เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับผลการวิจัย ของพงศกร กาวิชัย และคณะ (2565) ที่พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีการพัฒนาศักยภาพ มีการเตรียมความพร้อม มีความรู้รอบด้าน มีปัจจัยสนับสนุนที่มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมในการเป็นเกษตรกรอย่างมืออาชีพ เป็นการนำพลังที่สร้างสรรค์ในตนเองและสิ่งรอบตัวมาใช้อย่างเหมาะสม

การอภิปรายผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างทุนแรงงานและทุนอื่นในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" เกษตรกรที่ลงมือทำ "โคก หนอง นา โมเดล" ไม่เพียงแต่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต (Method) เท่านั้น แต่ยังปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต (Mode of Production) ทั้งหมด โดยเชื่อมโยงทั้งภาวะวัตถุวิสัย (โครงสร้าง, กฎเกณฑ์) และภาวะอัตวิสัย (การรับรู้, ความคิด) และมีการเชื่อมโยงทุนตามแนวคิดของบูร์ดิเยอ จำแนกทุนออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) (Bourdieu, 1997) สอดคล้องกับผลวิจัยของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (2022) ที่พบว่า ความสำเร็จของ "โคก หนอง นา โมเดล" ต้องอาศัยการทำกิจกรรมแบบผสมผสานมากกว่าการทำกิจกรรมแบบเชิงเดี่ยว มีความขยัน มีน้ำใจ มีภาวะผู้นำ การคิดค้นและพัฒนา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การลงมือทำตามโมเดลนี้เป็นวิถีการผลิตที่ต้องการมากกว่ากำลังแรงงานและทุนทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

เงื่อนไขสำคัญในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" เป็นการพัฒนาที่เน้นความสมดุลของธรรมชาติ การดำรงชีวิต และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบหลัก คือ การลงมือทำด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยการใช้แรงงานในการลงมือทำเองนำไปสู่ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการใช้แรงงานที่มีคุณค่า การใช้แรงงานทางปัญญาเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่มีการเชื่อมโยงกับองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งการมีเครือข่ายที่เข้มแข็งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เครือข่ายที่ดีนำไปสู่ทุนทางสังคมเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชน การมีคุณธรรม การสร้างคุณค่าและความหมายในการดำรงชีวิตนำไปสู่ทุนทางสัญลักษณ์ การลงมือทำด้วยการใช้แรงงานอาศัยความรู้ ทักษะ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ สรุปองค์ความรู้ใหม่ "โคก หนอง นา โมเดล"

เป็นแนวทางที่ไม่เพียงแต่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเท่านั้น แต่เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองผ่านการลงมือทำจริง (Praxis) และการใช้ทุนแรงงานเชื่อมโยงกับทุนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจอื่น เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สร้างความมั่นคงและยั่งยืน

แผนภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สรุป

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายทุนแรงงานในฐานะทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างทุนแรงงานและทุนอื่นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" โดยนำแนวคิดทุน (Capital) และศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential) ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิตตามแนวทาง "โคก หนอง นา โมเดล" มาใช้การอธิบายงานวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาของทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลจากผู้ที่ลงมือทำ "โคก หนอง นา โมเดล" แล้วสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและวิถีชีวิต จำนวน 20 คน ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ลงมือปฏิบัติตามโมเดลนี้มีการครอบครองทุนที่หลากหลาย โดยไม่ใช้ทุนแรงงานที่อยู่ในฐานะทุนทางเศรษฐกิจที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตได้เท่านั้น หากแต่การลงมือทำตามโมเดลนี้มีการเชื่อมโยงทุนแรงงานร่วมกับทุนอื่น ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย การรู้จักพื้นที่ของตนเอง เป็นการเรียนรู้และรู้จักพื้นที่ของตนเอง ระบุหาดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน การทำปุ๋ยจากวัสดุธรรมชาติ การคัดเลือกพันธุ์ไม้ด้วยหลักการปลูกตามใจเจ้าของ การจัดน้ำ การวิเคราะห์และออกแบบพื้นที่ เกษตรกรใช้ทุนทางสังคมด้วยการสร้างเครือข่ายระหว่างการทำทั้งกับภาครัฐ เอกชน การรวมตัวกันของเกษตรกร การมีกลุ่มอาชีพ และการรวมกลุ่มภายในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้านและตำบล เกษตรกรใช้ทุนทางสัญลักษณ์ การได้รับการยกย่องจากเครือข่ายที่ลงมือทำโมเดลเดียวกันสู่การมีตำแหน่งที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับตำแหน่งประธานเครือข่าย "โคก หนอง นา โมเดล" ระดับจังหวัด ผู้นำหมู่บ้าน การเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ในขณะเดียวกันเกษตรกรที่ลงมือทำด้วยทุนแรงงานมีการเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจอื่น คือ การมีรายได้ ลดรายจ่าย มีเงินออม การลดภาระ

หนี้สิน การแปรรูปเพื่อต่อยอด การเพิ่มมูลค่าเชิงพื้นที่ ทำให้ที่ดินในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจมีมูลค่าเพิ่มขึ้น การนำทุนแรงงานมาใช้ในการลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” จึงเป็นการนำศักยภาพของมนุษย์มาใช้ตามแนวคิดของมาร์กซ์ และมีความเชื่อมโยงกับศักยภาพหรือทุนอื่นที่มนุษย์มีอยู่ โดยที่เกษตรกรที่ลงมือตามโมเดลนี้มีใช้แต่เพียงแรงงานสำหรับการผลิต หากแต่เกษตรกรเป็นแรงงานที่นำความรู้ ความสามารถ และศักยภาพที่มีในตัวมนุษย์มาใช้ในการสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการสร้างทุนใหม่และกำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ทุนแรงงานของตนเองกับการเชื่อมโยงทุนอื่นที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมสนับสนุนบุคคลที่มีความพร้อมในการลงมือทำด้วยทุนแรงงานของตนเอง เพื่อจะทำให้มีการสร้างทุนชนิดอื่นต่อไป

1.2 ผู้ที่สนใจในการลงมือทำตามโมเดลนี้ควรวิเคราะห์ทุนแรงงานที่ตนเองมีอยู่ และการเชื่อมโยงทุนแรงงานกับทุนอื่นที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาและทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเชื่อมโยงทุนแรงงานกับทุนอื่น สำหรับเกษตรกรที่กำลังริเริ่มลงมือทำ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการลงมือทำที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และเกษตรกรแต่ละบุคคล

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์เรื่องรูปแบบความสำเร็จของการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทาง “โคก หนอง นา โมเดล” บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

- จักรกฤษณ์ พจนศิลป์, ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล และชมพูนุช นันทจิต. (2566). ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงนโยบาย และราคาต่อการผลิตอ้อยในพื้นที่ภาคกลางของไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 10(1), 15-32. <https://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jems/article/view/5451/2550>
- จตุรงค์ อินทรรุ่ง และนภาเดช บุญเชิดชู. (2564). การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย*, 12(1), 110-128. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/ssr/article/view/250116/168715>
- นัชพร ฤทธาปัญญา และปรีชัช ดาวอุดม. (2567). ทุนเดิมของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มชาติพันธุ์ที่เอื้อต่อการศึกษาลัทธิสตรียาบาลศาสตร์บัณฑิต: กรณีศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *วารสารสภาการพยาบาล*, 39(3), 386-405. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/TJONC/article/view/268073/184366>
- ปีแยร์ บูร์ดิเยอ. (2550). *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. คบไฟ.

- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ศักดิ์ชัย สักกะบุชา, และนาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร. (2565). แนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารศิลปการจัดการ*, 6(1), 419-434. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/254107/171534>
- พงศกร กาวิชัย, สมคิด แก้วทิพย์, เฉลิมชัย ปัญญาดี และสุริยจรัส เตชะตันมื่นสกุล. (2565). การวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่สู่การปฏิบัติเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. *วารสารผลิตกรรมการเกษตร*, 4(3), 75-92. <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/japmju/article/view/257363/175659>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมปรัชญาภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศราวุฒิ งามยิ่ง, ปรีชัย ดาวอุดม และมณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2563). กวดวิชา การแปลงทุนเศรษฐกิจเป็นความได้เปรียบในสนามการศึกษาของนักเรียนชั้นน่าน. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(10), 149-164. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/245193/167251>
- ศิวาพร พองทอง. (2563). *การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- อุ้นเรือน เล็กน้อย, พิษญา สุรพลชัย และบุษรินทร์ ดวงเด่น. (2565). การประเมินความยั่งยืนมิติสังคมของการทำเกษตรแบบบูรณาการด้วยโมเดล SAFA. *วารสารวิจัยสังคม*, 45(1), 37-74. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal/article/view/262182/181559>
- Biernacki, P. and Waldorf, D. (1981). Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling. *Sociological Methods & Research*, 10(2), 141-163.
- Bourdieu, P. (1997). "The Forms of Capital" in Halsey, A.H., H. Lauder, P. Brown and A.S. Wells (eds). *Education: Culture, Economy, Society*. Oxford University Press.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory*. Sage publications.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Strategies for Qualitative Research. Aldine.
- Marx, K., & Engels, F. (1970). *The German ideology (Part 1)*. International Publishers.
- Marx, K. (1963). *The Poverty of Philosophy*. International Publishers.
- Marx, K. (1964). *Pre-Capitalist Economic Formations*. International Publishers.
- Marx, K. (1967). *Capital: A Critique of Political Economy (Vol.1)*. International Publishers.
- Ollman, B. (1976). *Alienation* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Ritzer, G. (1992). *Sociology Theory* (3rd ed.). Mcgraw-Hill, Inc.
- Sowittayasakun, P. (2021, February). *The Mobilization of King's Philosophy to the Sustainable Development Goals (SDGs) Chapter 6 on the Khok Nong Na Model for Building a Sustainable Lifestyle*. https://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3208:csr2019110801&catid=32&Itemid=169
- Thomson, P. (2008). *Field M. Grenfell Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Acumen Publishing.
- Webb, J., Schirato, T., & Danaher, G. (2002). *Understanding BOURDIEU*. Sage.